

DOKĄD ZMIERZA DOZYMETRIA TERMOLUMINESCENCYJNA ?

Maciej Budzanowski, IFJ PAN

IFJ Seminarium XII 2005

METODY KONTROLI DAWEK

AKTYWNE

- ☐ komory jonizacyjne, liczniki proporcjonalne i GM
- ☐ liczniki scyntylacyjne
- ☐ detektory półprzewodnikowe

PASYWNE

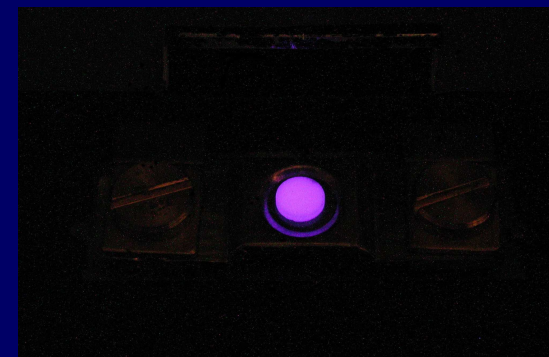
- ☒ detektory termoluminescencyjne (TLD)
- ☐ detektory filmowe (tzw. błony)
- ☐ detektory optoluminescencyjne (OSL)
- ☐ detektory bąbelkowe
- ☐ detektory śladów cząstek
- ☐ dozymetry żelazowo-żelazawy
- ☐ dozymetry alaninowe
- ☐ dozymetry barwnikowe

TERMOLUMINESCENCJA (TL)

Zjawisko występujące w niektórych materiałach, polegające na emisji światła pod wpływem dostarczonej energii cieplnej.

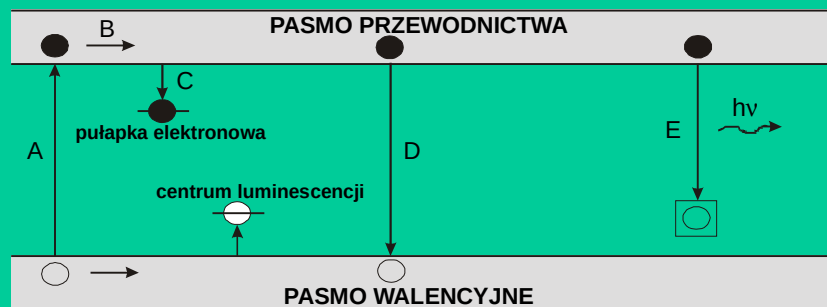

Świecenie soli kuchennej po podgrzaniu

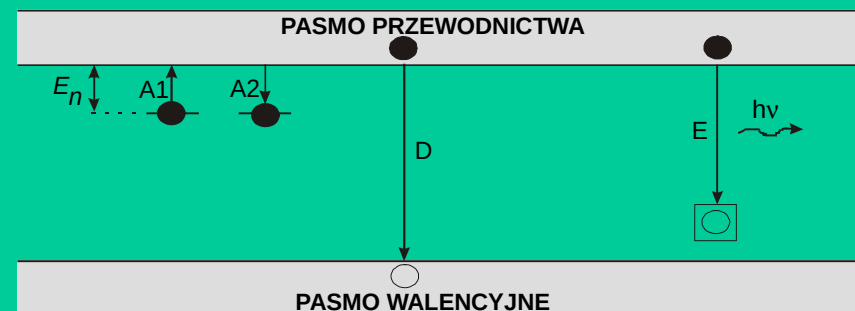

**Świecenie detektora
TL z LiF:Mg, Ti w
czytniku TL.**

POWSTANIE ZJAWISKA TL

Jonizacja powodująca lokalizację elektronów i dziur w centrach powstałych wokół domieszek.

Rekombinacja pod wpływem temperatury

Model zmian w konfiguracji elektronów i dziur w dielektryku prowadzących do powstania zjawiska TL.

HISTORIA TERMOLUMINESCENCJI NA ŚWIECIE

1663

Sir Robert Boyle
(1672 – 1691)

Opisał świecenie diamentu w łóżku pod kołdrą

1904

Maria Skłodowska
-Curie (1867- 1934)

Zauważyła i zinterpretowała zdolność emisji TL
po ekspozycji na źródle radowym naturalnego CaF_2

1950

Farington Daniels,
Uniw. w Wisconsin,
USA

Pierwsze zastosowanie w dozymetrii
promieniowania jonizującego podczas testów
jądrowych

W POLSCE

1966

Tadeusz Niewiadomski
(1920 – 1996)

Detektory TL na bazie $\text{LiF}:\text{Cu,Ag}$ i $\text{CaF}_2:\text{Mn}$ w
rutynowych pomiarach dozymetrycznych w IFJ

DETEKTORY TERMOLUMINESCENCYJNE (TLD)

Diamenty to najlepsze detektory TLD

Marilyn Monroe

MATERIAŁY TERMOLUMINESCENCYJNE (TLD)

LiF:Mg,Ti
LiF:Mg,Cu,P
CaSO₄:Dy
Al₂O₃:C

Powszechnie stosowane

Li₂B₄O₇:Mn
Li₂B₄O₇:Cu
CaF₂:Mn
CaF₂:Dy
CaSO₄:Tm
Mg₂SiO₄:Tb
BeO
MgO
MgB₄O₇:Dy
MgB₄O₇:Tm

Rzadko stosowane

DETEKTORY TLD W IFJ

W IFJ stosujemy własne spiekane detektory TLD na bazie:

- LiF:Mg, Ti (MTS-N)
- LiF:Mg, Cu, P (MCP-N)

ZASTOSOWANIE TERMOLUMINESCENCJI

DOZYMETRIA

INDYWIDUALNA

- kończyny
- całe ciało
- tkanka

ŚRODOWISKOWA

- kopalnie
- ziemia
- kosmos

KLINICZNA

- diagnostyka radiologiczna
- radioterapia

WYSOKIE DAWKI

- sterylizacja żywności
- testowanie materiałów
- reaktory jądrowe

ARCHEOLOGIA

KONTROLA ŻYWNOSCI

DOZYM. RETROSPEKTYWNA

ODCZYT DETEKTORA TL

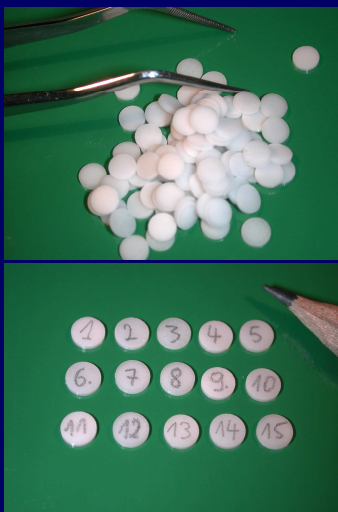
Natężenie TL [I_{imp}]

Odczyt detektora TLD w czytniku przy podgrzewaniu liniowym
– otrzymany wynik to tzw. krzywa termoluminescencyjna
charakterystyczna dla danego materiału.

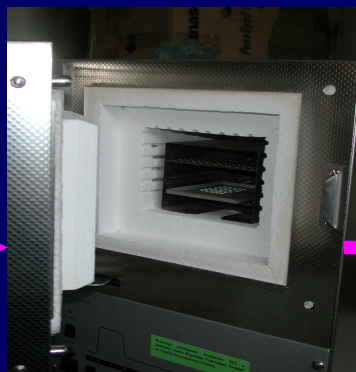

JAK MIERZY SIĘ DAWKI DETEKTORAMI TLD ?

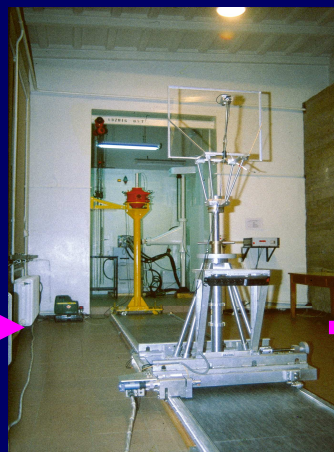
Przygotowanie wstępne obliczenie IWC –
indywidualnego współczynnika czułości

Opisanie

Wygrzanie
w piecu

Naświetlenie
(gamma)

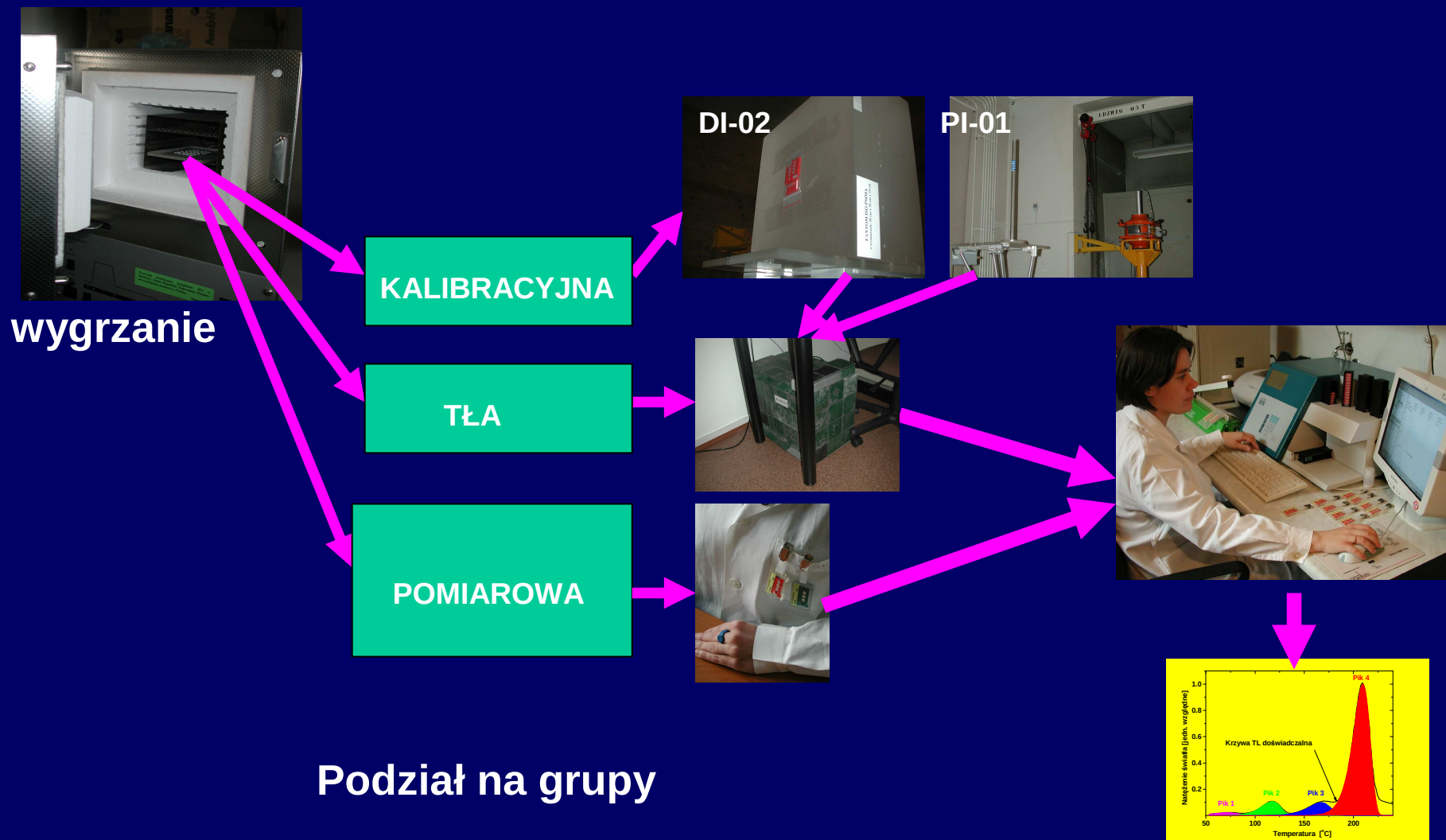
Odczyt w czytniku TL

Obliczenie IWC dla każdego detektora
Detektor gotowy do pomiaru dawki

JAK MIERZY SIĘ DAWKI DETEKTORAMI TLD ?

Pomiar zasadniczy

Analiza wyników –
wyznaczenie dawki

CO MIERZYMY I WYZNACZAMY ?

Wielkości mierzalne, czyli takie które można wyznaczyć w drodze bezpośredniego pomiaru:

KERMA, K w [Gy]

$$1 \text{ Gy} = 1 \text{ J} \cdot \text{kg}^{-1}$$

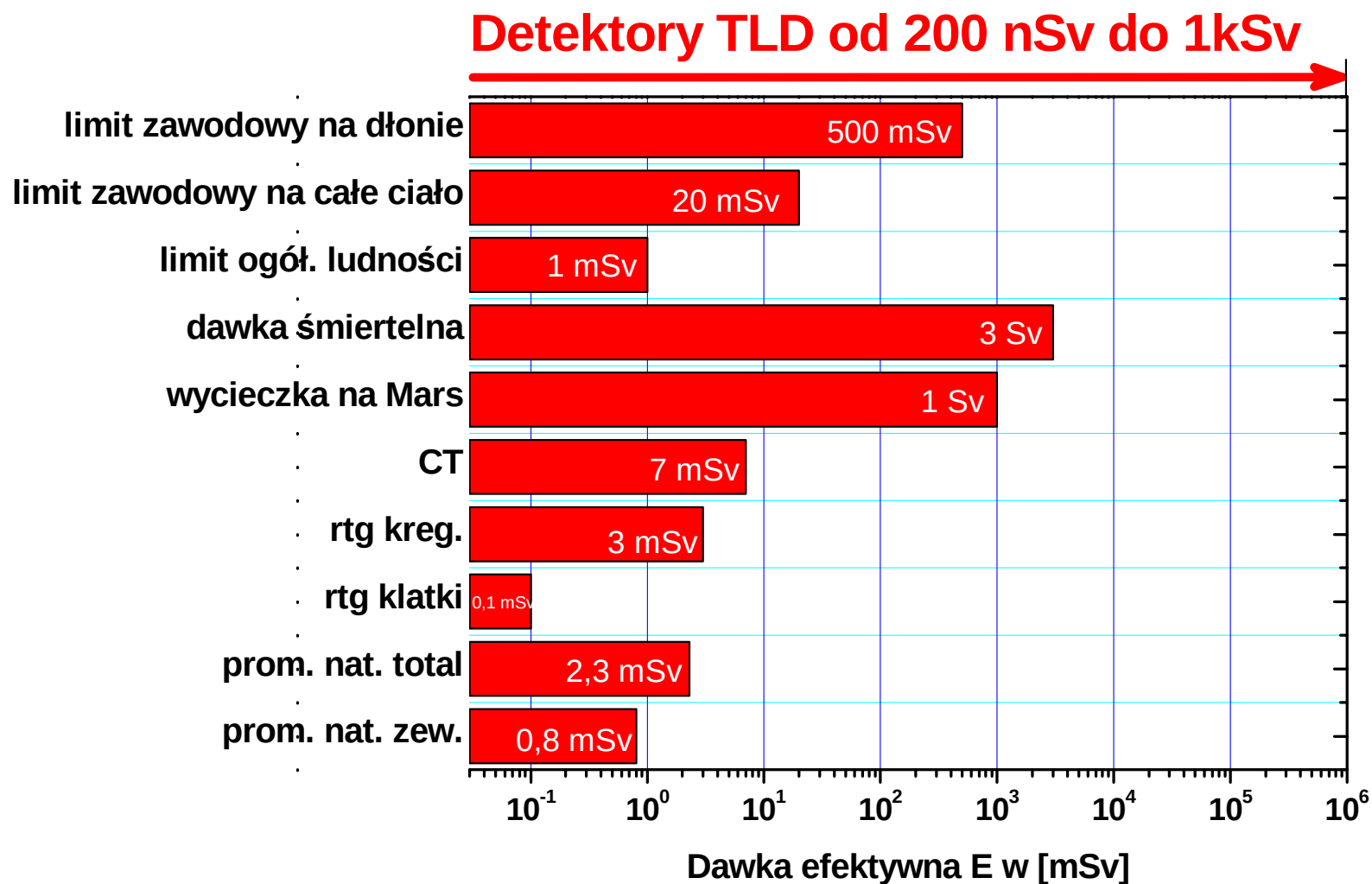
Wielkości normatywne, czyli takie które są miarą zagrożenia radiacyjnego człowieka zdefiniowane za pomocą parametrów zależnych od anatomii człowieka bądź umownie dobranych współczynników wagowych promieniowania, w_R , czy tkanek, w_T :

Dawka efektywna (skuteczna), E w [Sv]

Wielkości operacyjne (robocze), czyli takie które można wyznaczyć, zostały tak zdefiniowane aby dla większości pól prom. były większe od wartości dawki efektywnej:

Indywidualny równoważnik dawki, $H_p(d)$ w [Sv]

PORÓWNANIE POZIOMU DAWEK

POMIARY INDYWIDUALNE

DAWKOMIERZE INDYWIDUALNE

Dawkomierze do pomiaru dawki od gamma i rtg na całe ciało.

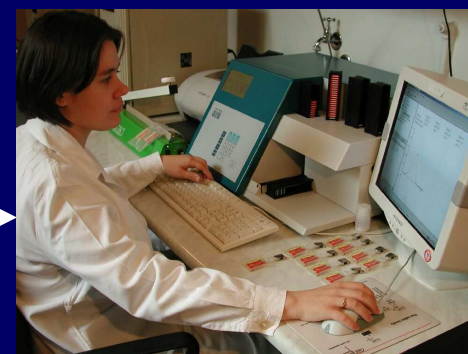
Dawkomierz DI-86

Proces odczytu DI-86

Dawkomierz DI-02

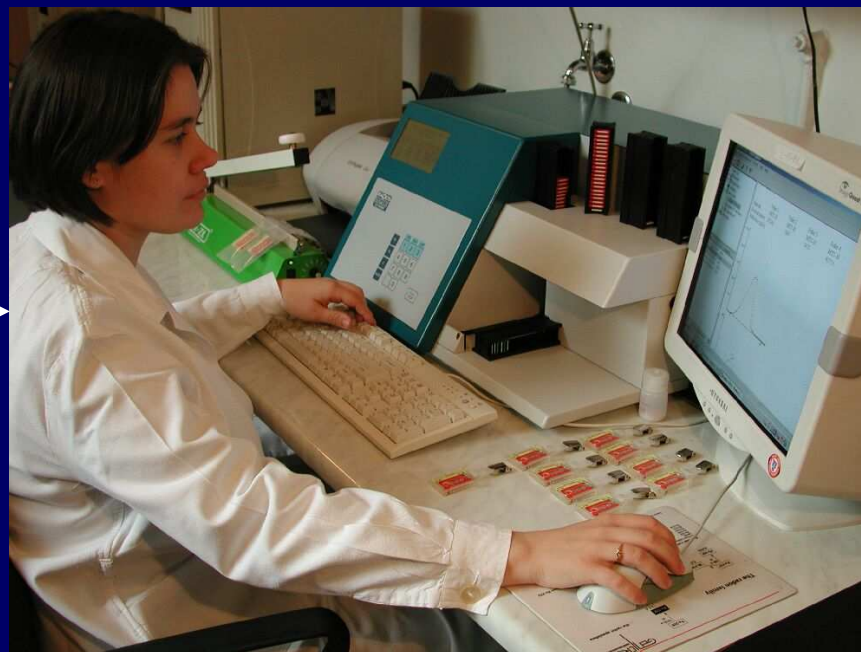
Proces odczytu DI-02

Pomiar:	Hp(10), Hp(0,07)
Zakres dawek:	0,1 mSv - 1 Sv
Zakres energetyczny:	15keV – 3,0 MeV
Okres pomiaru:	od 1 do 3 miesięcy

DAWKOMIERZ DI-02 odczyt

Przygotowanie

Odczyt w czytnik DOSACUS

**2 i 3 czytnik DOSACUS zostanie
zakupiony w ramach FS !!**

DAWKOMIERZE INDYWIDUALNE NA DŁONIE

**Wodoszczelne dawkomierze PI-01
do pomiaru dawki na dłonie.**

Pomiar: $H_p(10)$, $H_p(0,07)$
Zakres dawek: 0,1 mSv - 1 Sv
Zakres energetyczny: 15keV – 3,0 MeV
Okres pomiaru*): od 1 do 3 miesięcy

*) wybór okresu pomiarowego należy do klienta

Przygotowanie do odczytu

Odczyt w czytniku TL

DAWKOMIERZ ŚRODOWISKOWY DS

Dawkomierze DS do pomiaru dawek w środowisku pracy

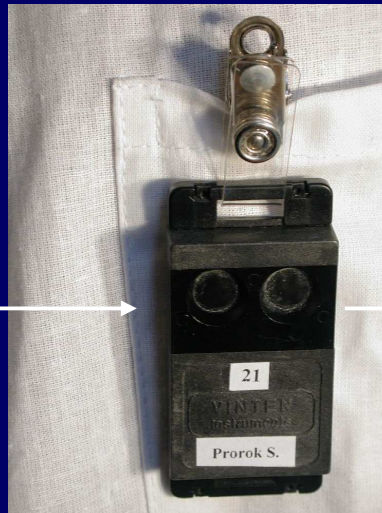
Dawkomierz DS

Pomiar:	K_{air}, $H^*(10)$
Zakres dawek:	0,03 mGy- 1 Gy !!! 0,03 mSv - 1 Sv !!!
Zakres energetyczny:	15keV – 3,0 MeV
Okres pomiaru:	od 1 do 3 miesięcy

Dawkomierz DS „przeżył”

DAWKOMIERZ NEUTRONOWY ALBEDO

Detektory z $^6\text{LiF:Mg, Ti}$ i $^7\text{Li:Mg, Ti}$ w osłonie z ^{10}B .

Dawkomierz ALBEDO
do pomiaru dawek od
neutronów

Pomiar:	Hp(10)
Zakres dawek:	0,1 mSv - 1 Sv
Okres pomiaru:	1 miesiąc

RUTYNOWE POMIARY DAWEK

W IFJ PAN opracowano materiał TL, zbadano własności dozymetryczne, wdrożono do rutynowych pomiarów i zbudowano w najnowocześniejsze akredytowane laboratorium kontroli dawek w Polsce

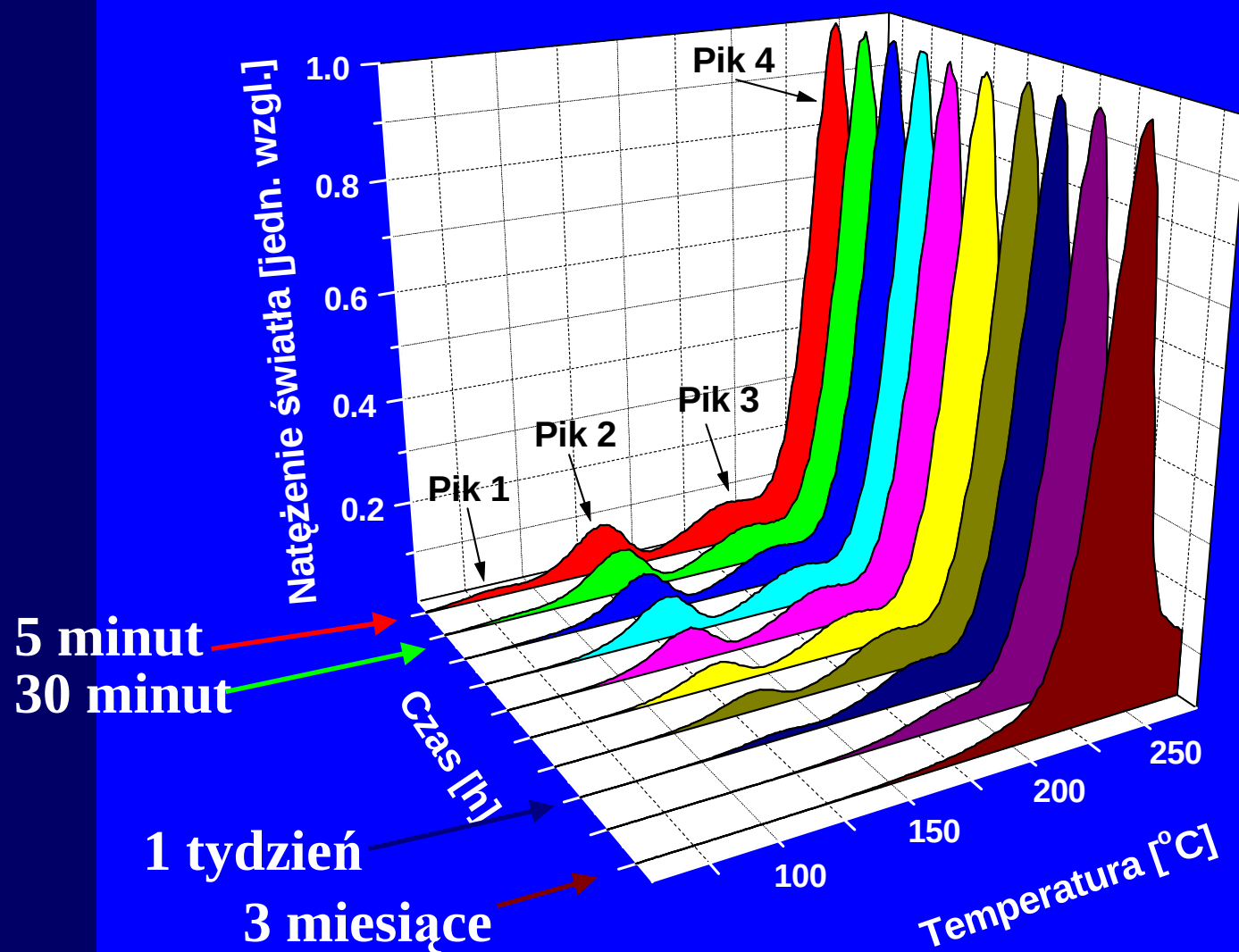
POMIAR CZASU EKSPOZYCJI

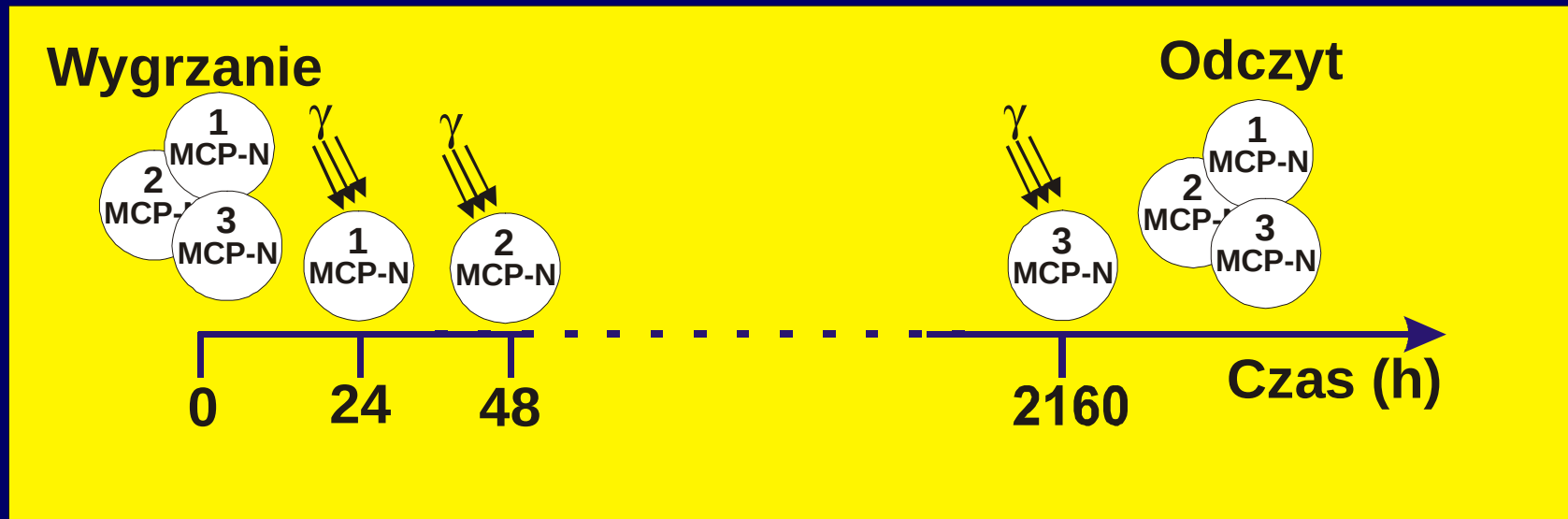
Czy można zmierzyć czas kiedy detektor TLD został naświetlony promieniowaniem jonizującym ?

TEMPERATUROWY ZANIK NATĘŻENIA (fading)

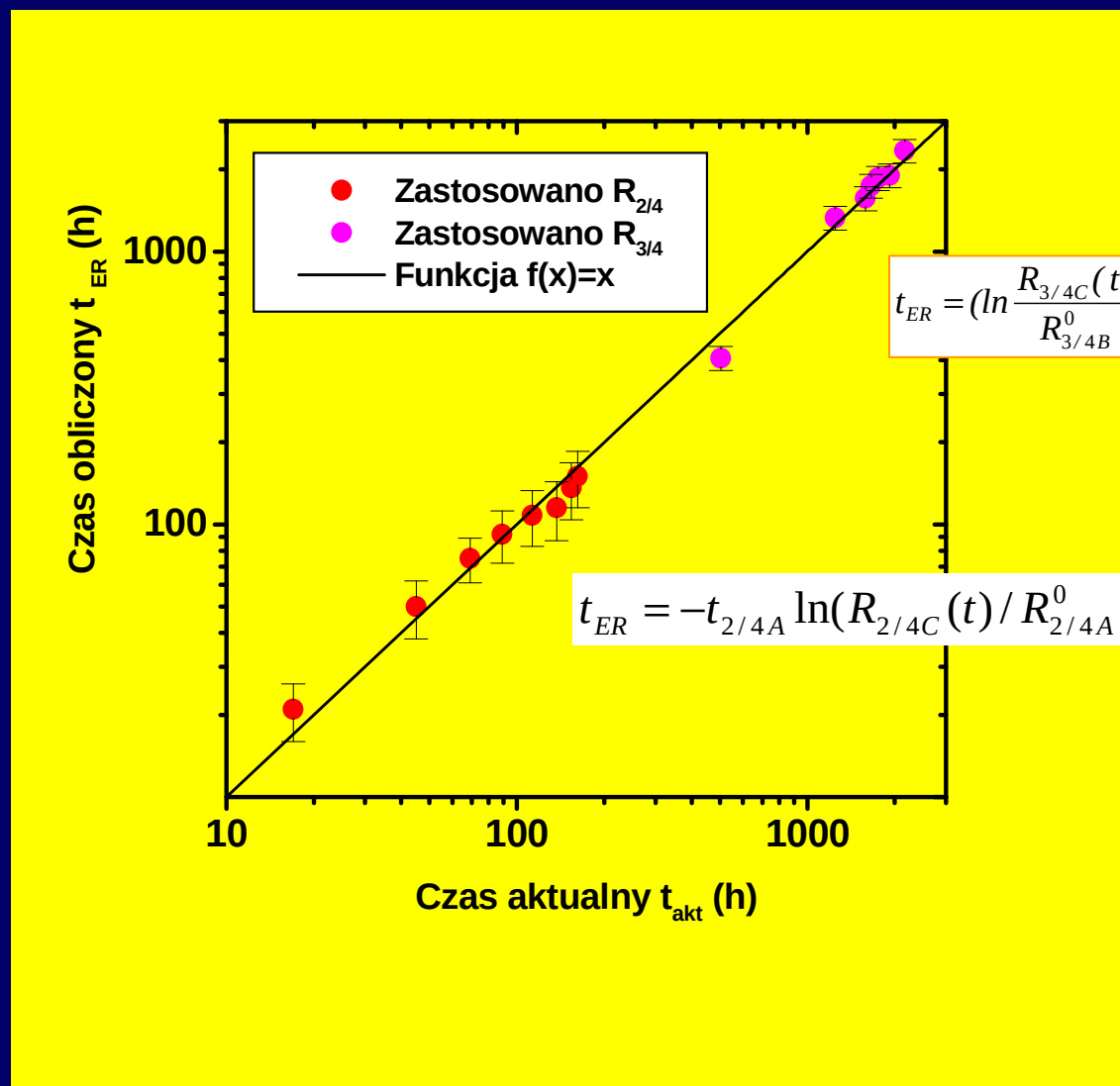

SYMULACJA AWARYJNEJ EKSPOZYCJI DETEKTORA

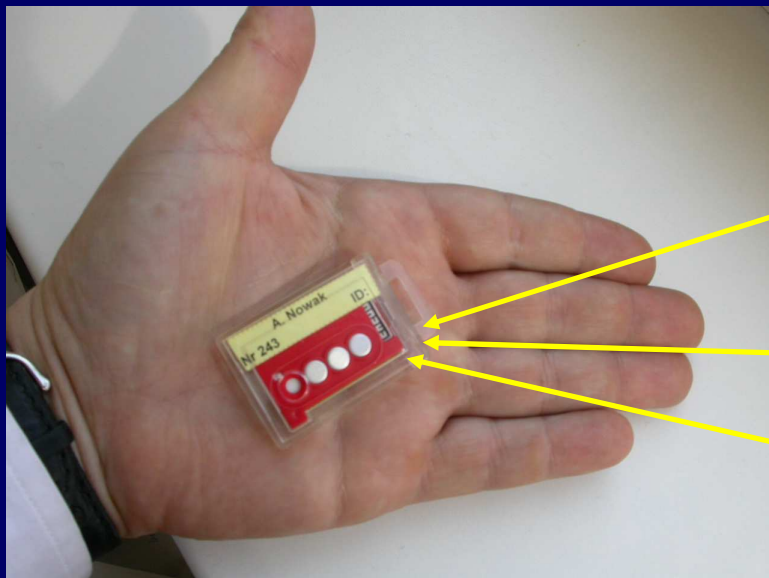

PORÓWNANIE WARTOŚCI CZASU OBLICZONEGO I AKTUALNEGO

IDENTYFIKACJA TYPU EKSPOZYCJI

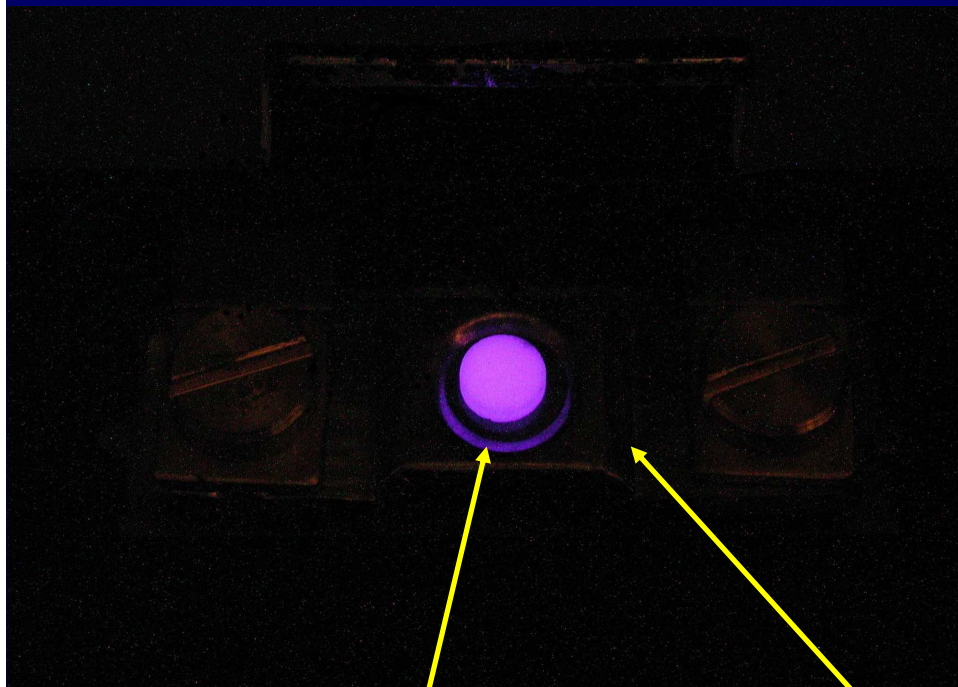

Czy dawkomierz był ekspozycyjny statycznie czy dynamicznie ?

Informacja o kącie ekspozycji ?

Informacja o kierunku wiązki przy ekspozycji statycznej ?

PICTURE IN STANDARD TL READER

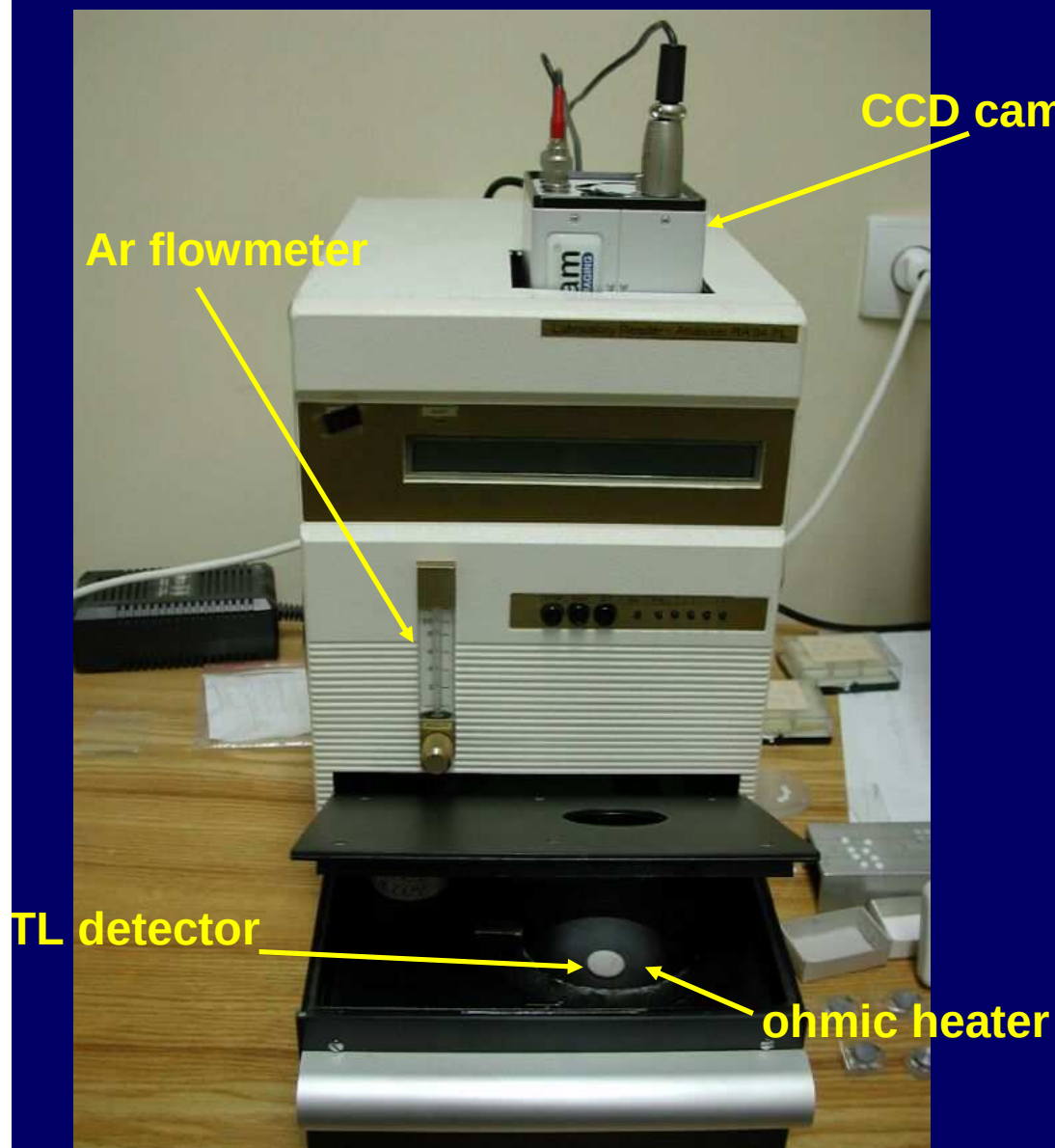
MCP-N TL detector during heating

Manual TL reader

heater

CCD CAMERA READER

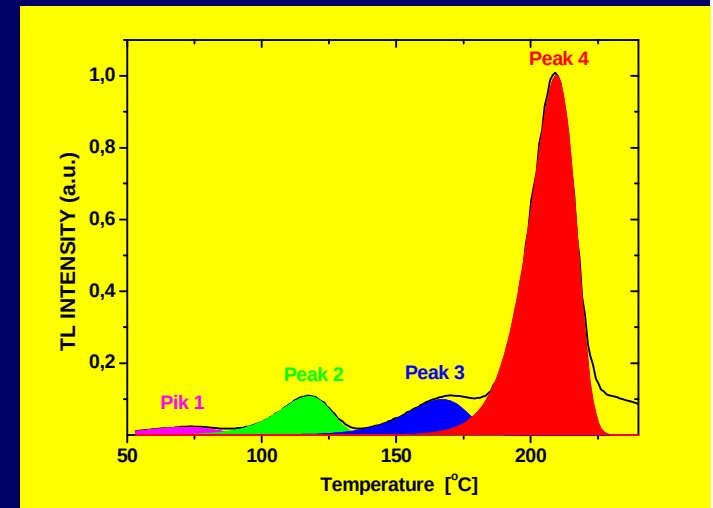

CCD camera TL reader-present

New CCD camera TL reader
(MAESTRO 6FP EU project)

A TL 2-D MOVIE IN CCD CAMERA READER

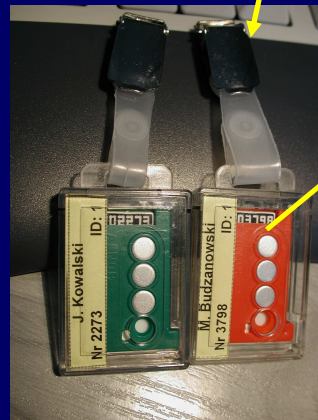

MCP-N (LiF:Mg, Cu, P) detector

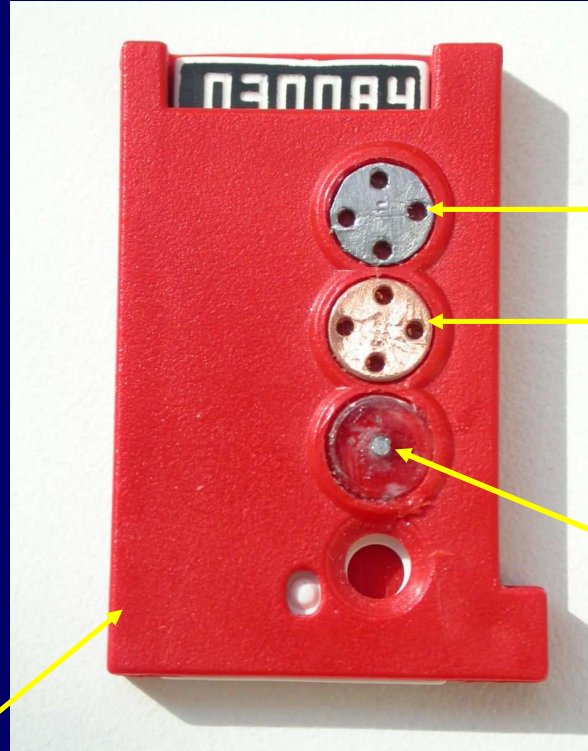

DOSEMETERS

Standard

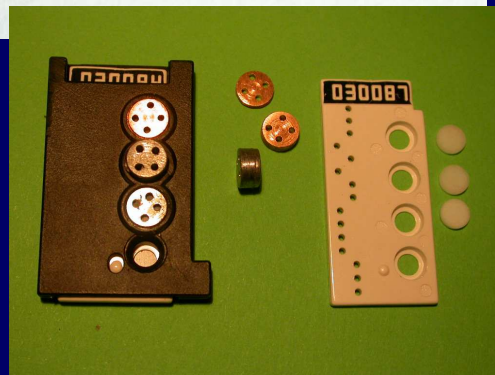
In this work

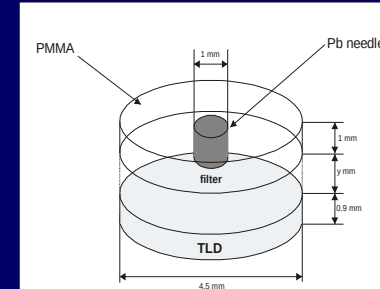
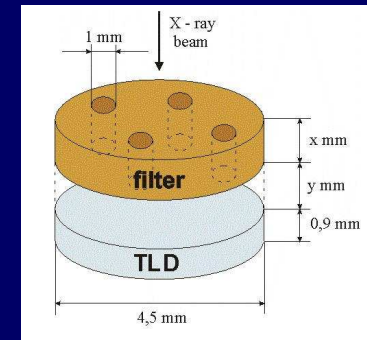
1 mmPb

1mmCu

1 mmPb
needle

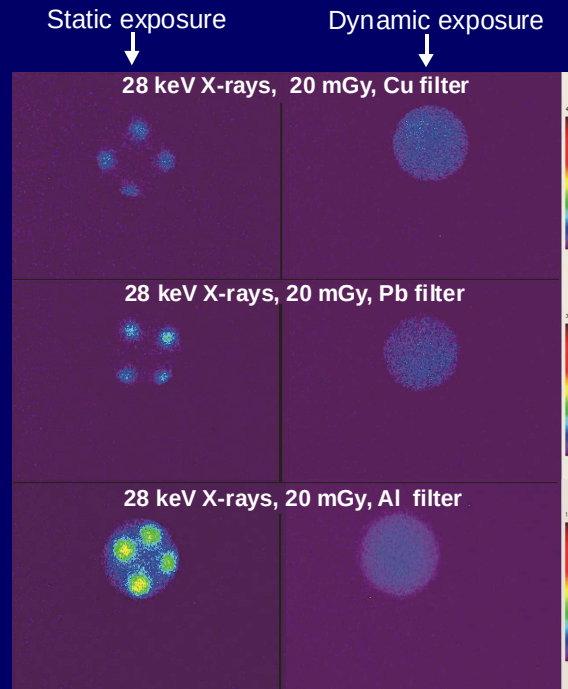
Filter details

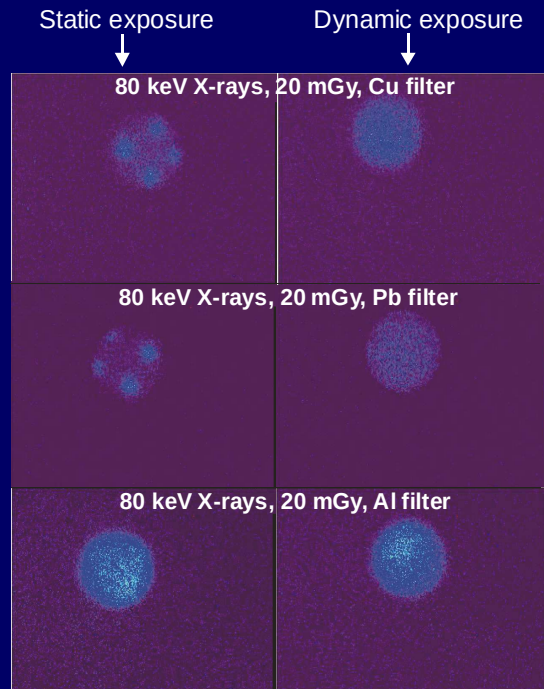

RESULTS FOR DIFFERENT X-RAY ENERGIES

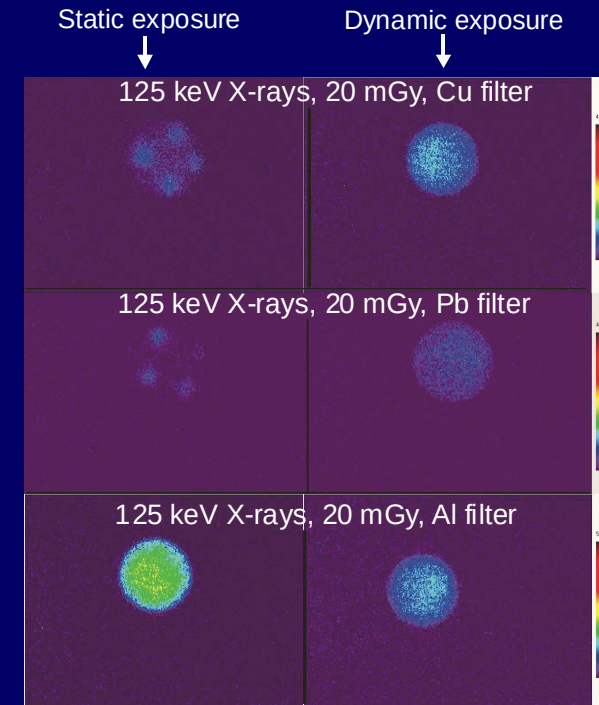
28 keV X-rays

80 keV X-rays

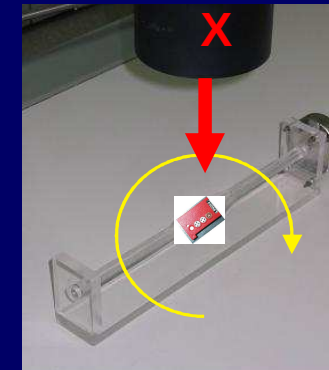
125 keV X-rays

Static irradiation

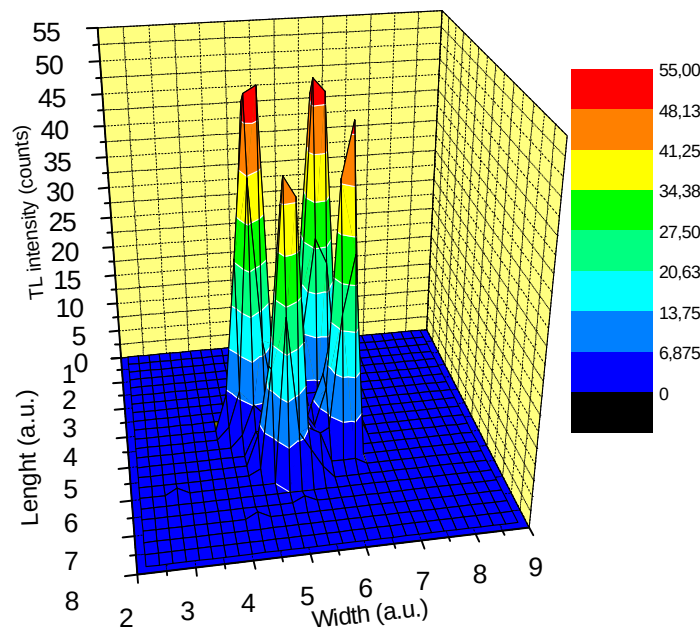

Dynamic irradiation

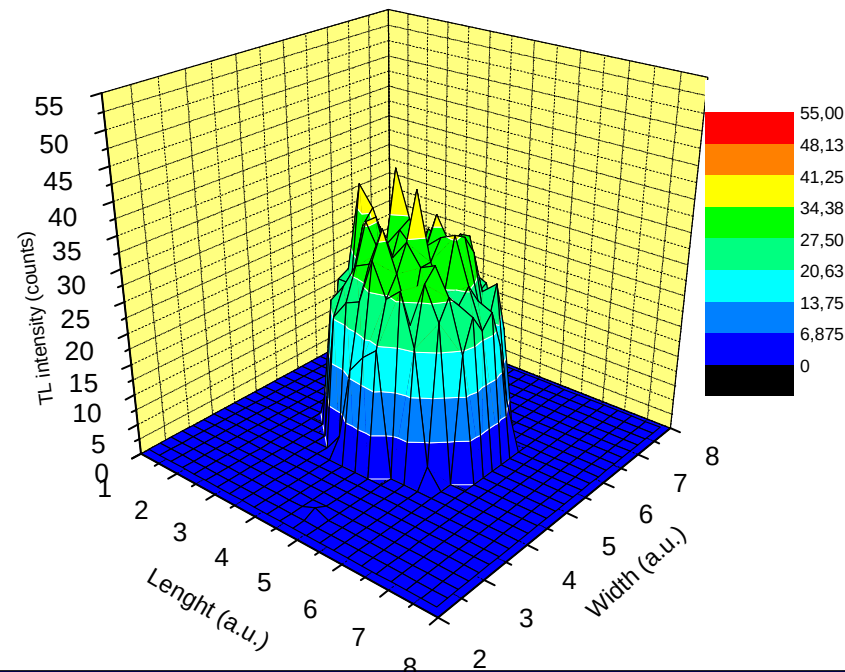

M. Budzanowski, P. Olko, N. Golnik, *A Method for Distinguishing Between Static and Dynamic X-Ray Exposure of a personal Tl-Badge Using the CCD Camera Reader*, Radiat. Prot. Dosim. (2006) (w druku)

3-D images, 28keV, 1 mm Pb filter

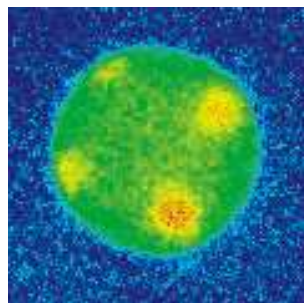
Static exposure

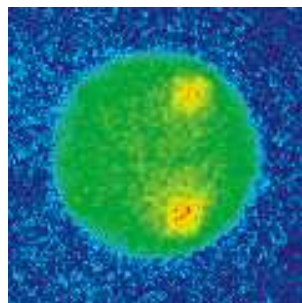
Dynamic exposure

IMAGES FOR 33 keV X-RAY ENERGY

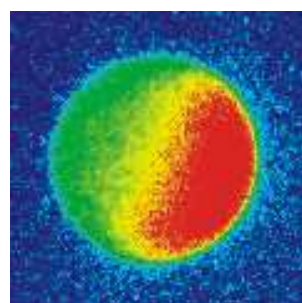
Angle 0°

Angle 30°

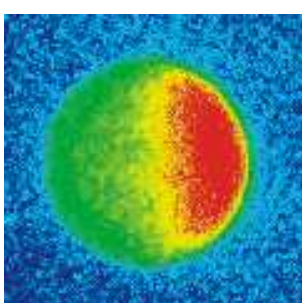
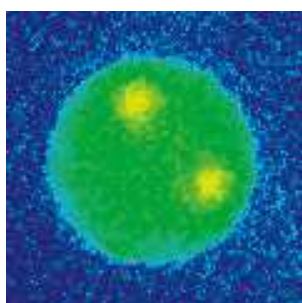
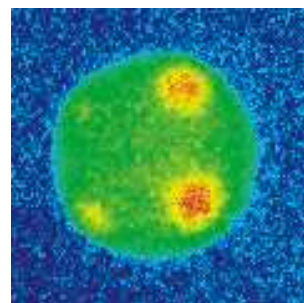
Angle 60°

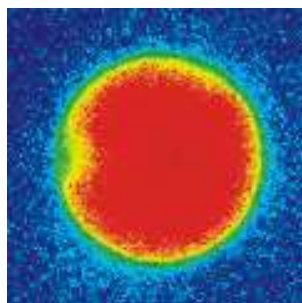
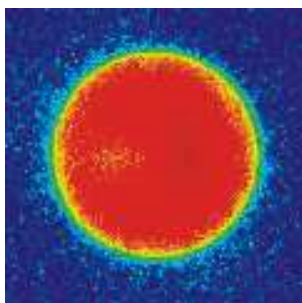
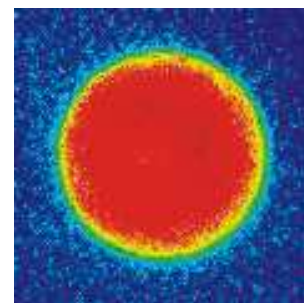
Filter

Pb with holes

Cu with holes

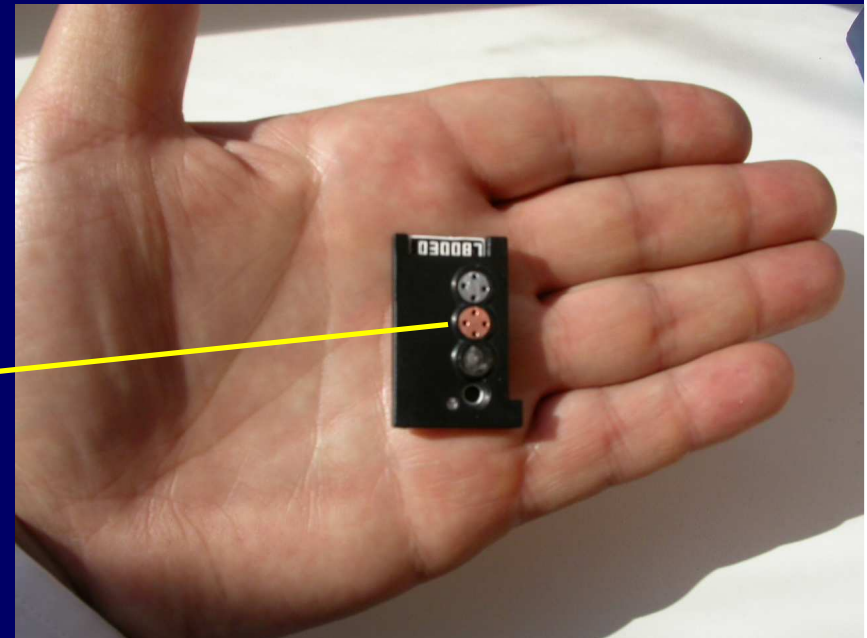
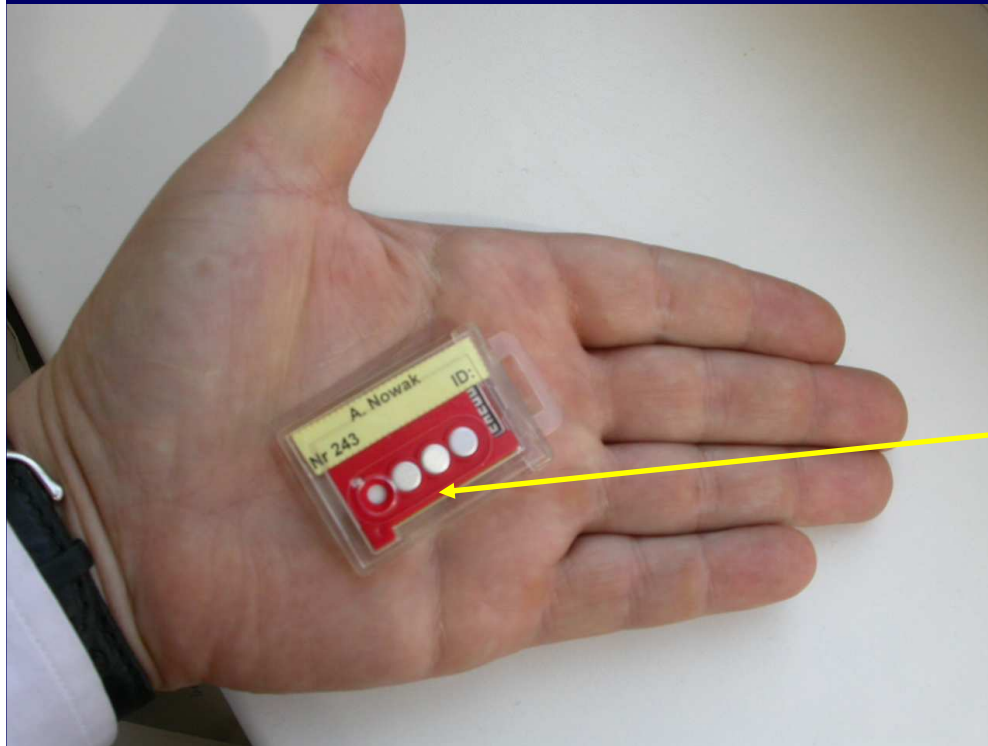

Pb needle

PLANS FOR USE IN ROUTINE DOSIMETRY

**Third filter in standard badge will be replaced
with one of tested and detector will be
readout in only for verification of abnormal dose levels.**

POMIARY ŚRODOWISKOWE

DOZYMETRIA ŚRODOWISKOWA PROMIENIOWANIA JONIZUJĄCEGO

Pomiar dawki lub mocy dawki w danym punkcie pomiarowym

Fot. Dawkomierz DS-86 w punkcie środowiskowym i elementy składowe

POMIARY ŚRODOWISKOWE NA TERENIE IFJ PAN Z UŻYCIEM DETEKTORÓW TLD

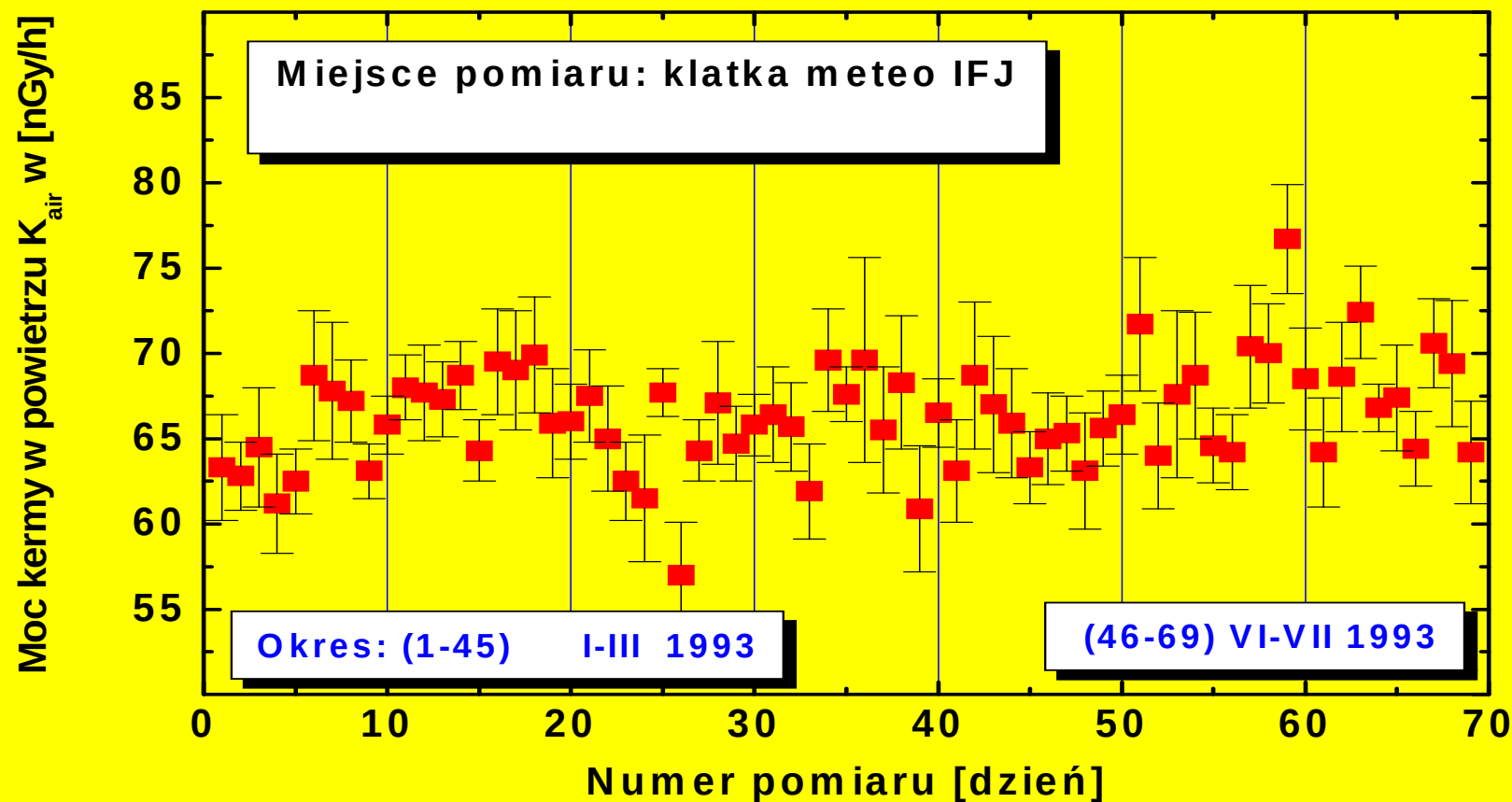

**Rutynowe pomiary w ok. 60 punktach pomiarowych na
terenie otwartym i w budynkach od 1992 roku**

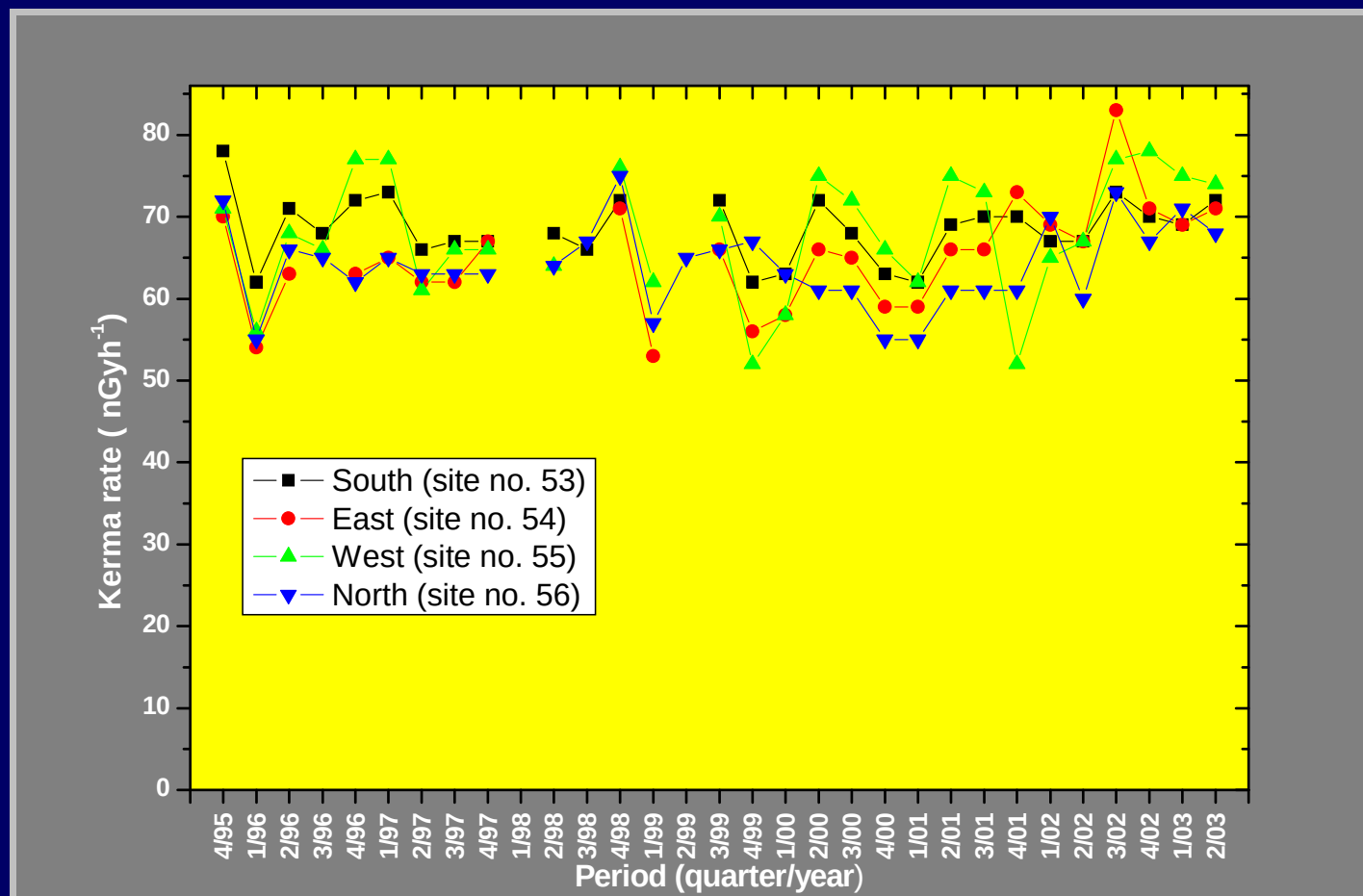
Okresy pomiarowe od 1 doby do 3 miesięcy

**Stosowane detektory MTS-N (LiF:Mg, Ti) i
wysokoczule MCP-N (LiF:Mg, Cu, P)**

DOBOWE POMIARY ŚRODOWISKOWE NA TERENIE IFJ PAN Z UŻYCIEM DETEKTORÓW MCP-N

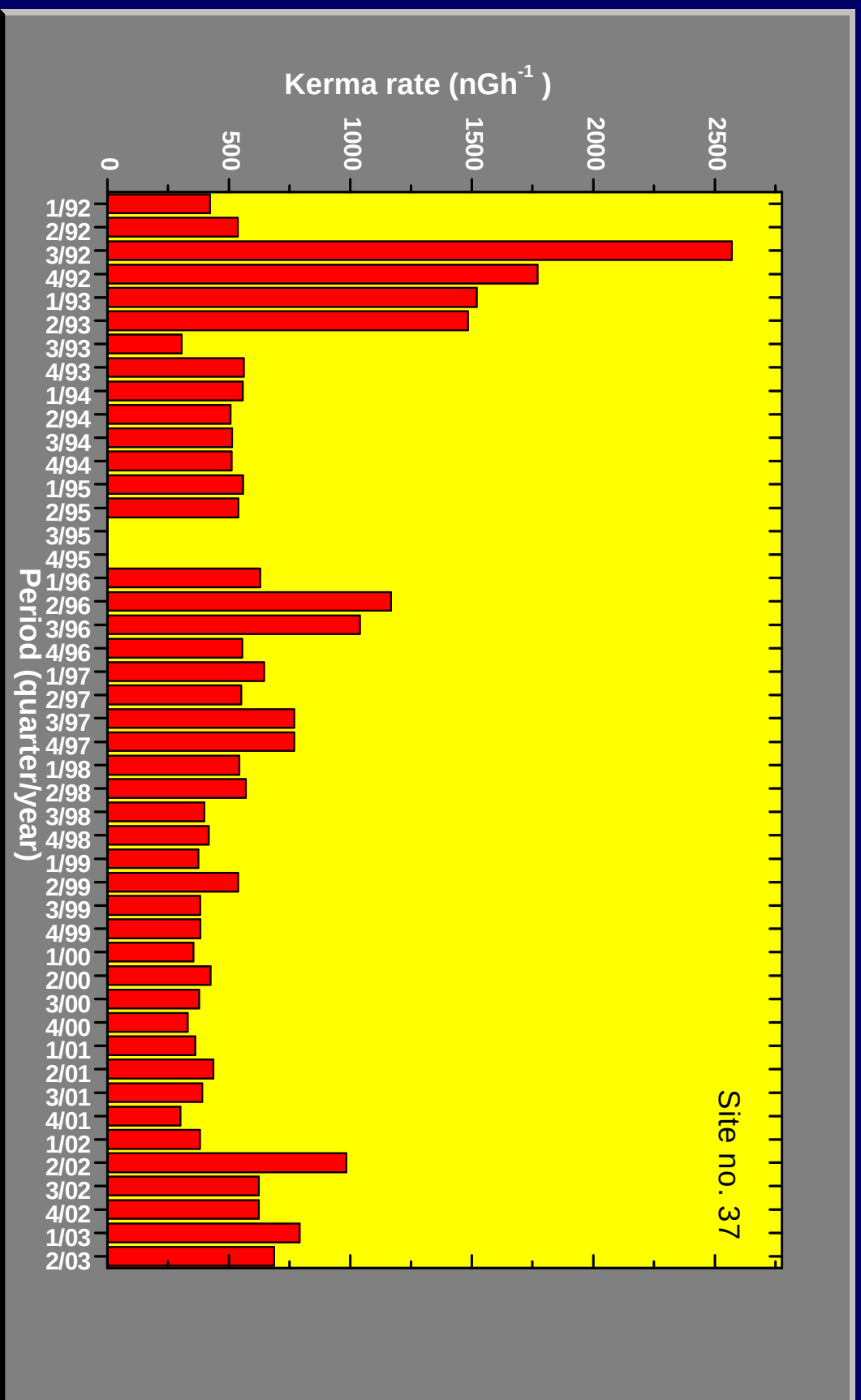

KWARTALNE POMIARY MOCY DAWEK NA TERENIE IFJ PAN Z UŻYCIEM DETEKTORÓW TLD

Teren otwarty IFJ PAN

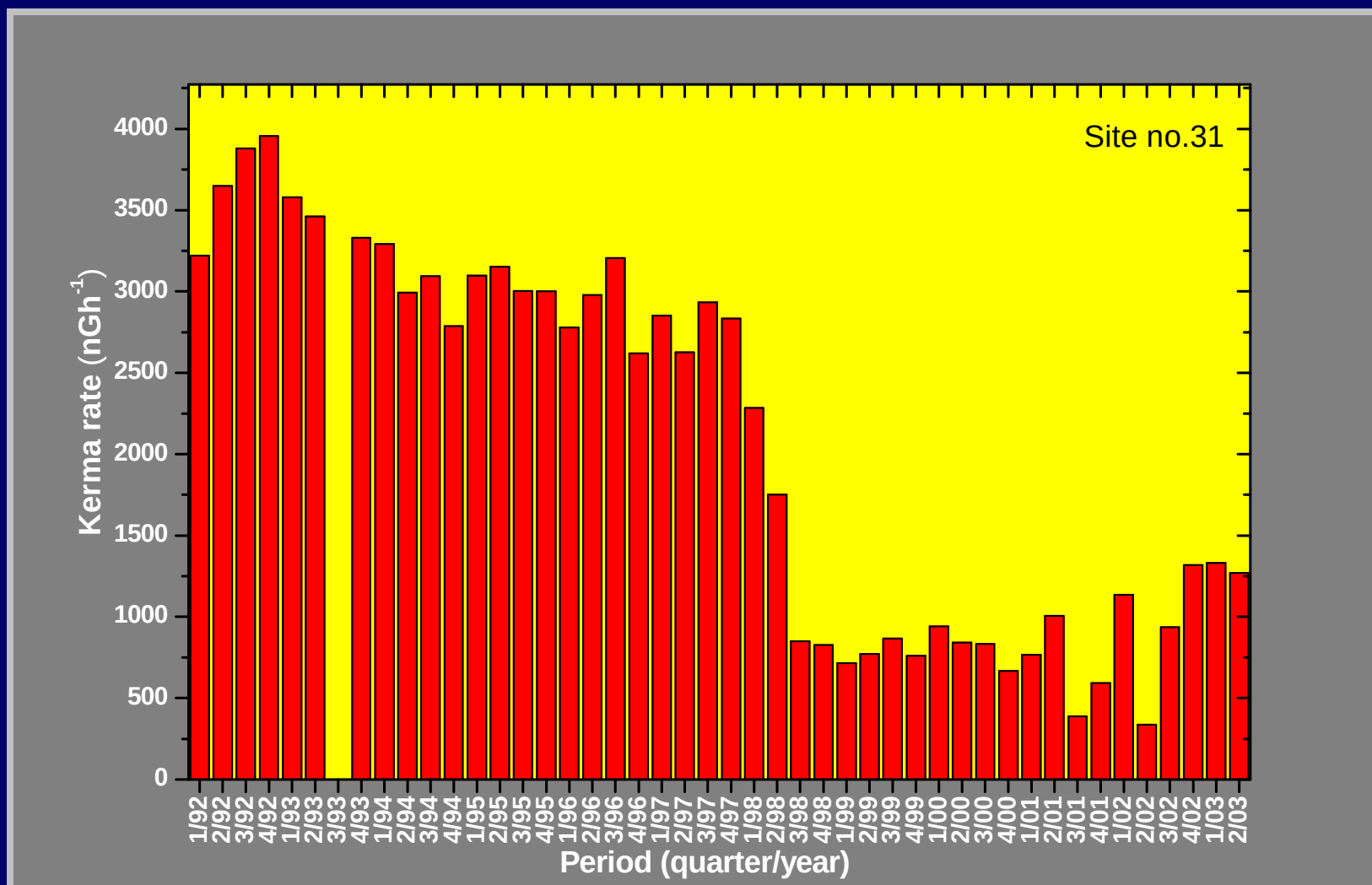
KWARTALNE POMIARY MOCY DAWEK NA TERENIE IFJ PAN Z UŻYCIEM DETEKTORÓW TLD

Drzwi wejściowe do magazynu izotopów promieniotwórczych IFJ PAN

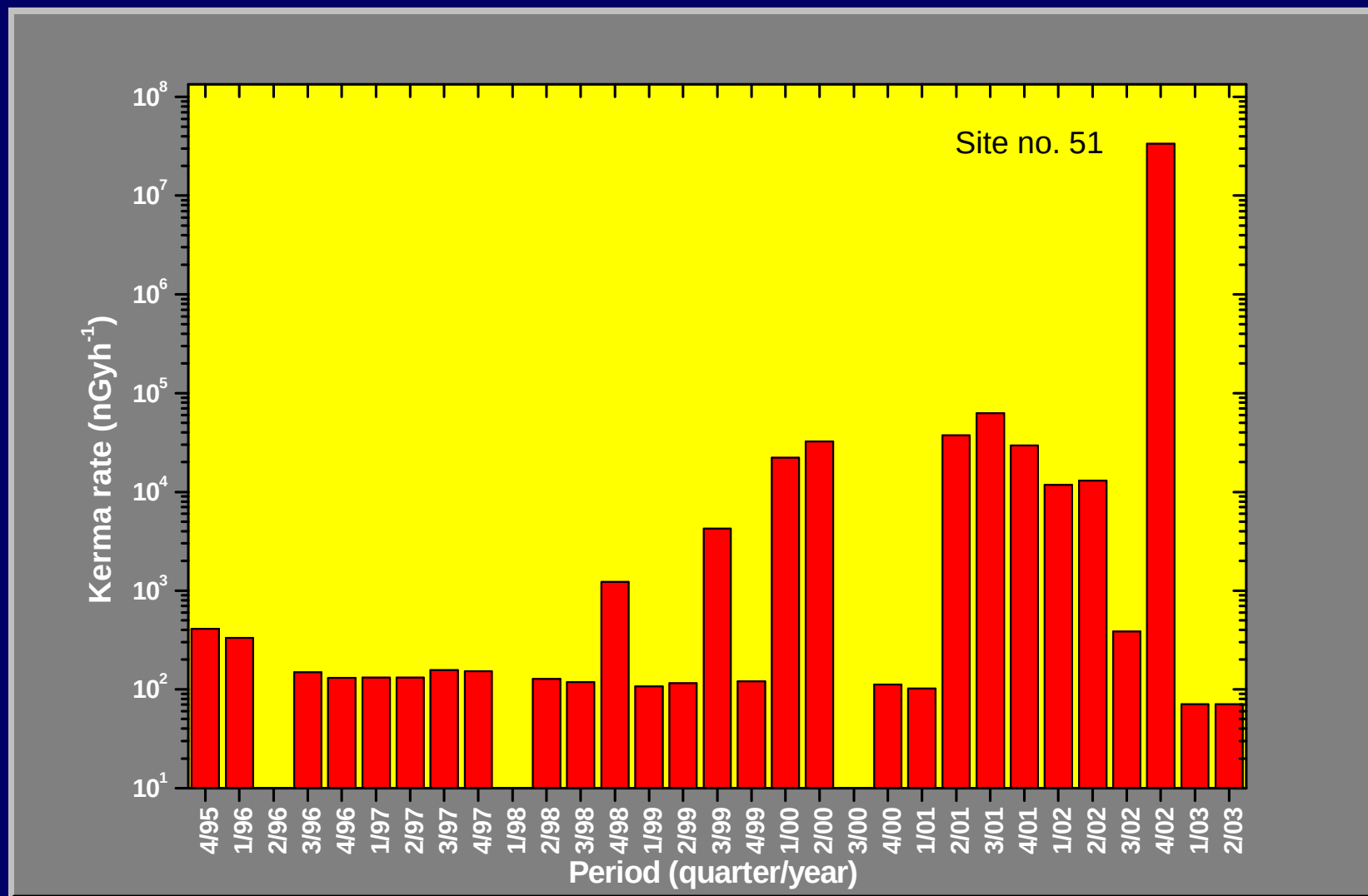
KWARTALNE POMIARY MOCY DAWEK NA TERENIE IFJ PAN Z UŻYCIEM DETEKTORÓW TLD

Magazyn odpadów promieniotwórczych IFJ PAN

M. Budzanowski, P. Olko, B. Obryk, E. Ryba i A. Nowak *Long-term environmental monitoring based on MTS-N (LiF:Mg,Ti) and MCP-N (LiF:Mg,Cu,P) Thermoluminescent Detectors, Radiat. Measurements 38, (2004) 821-824*

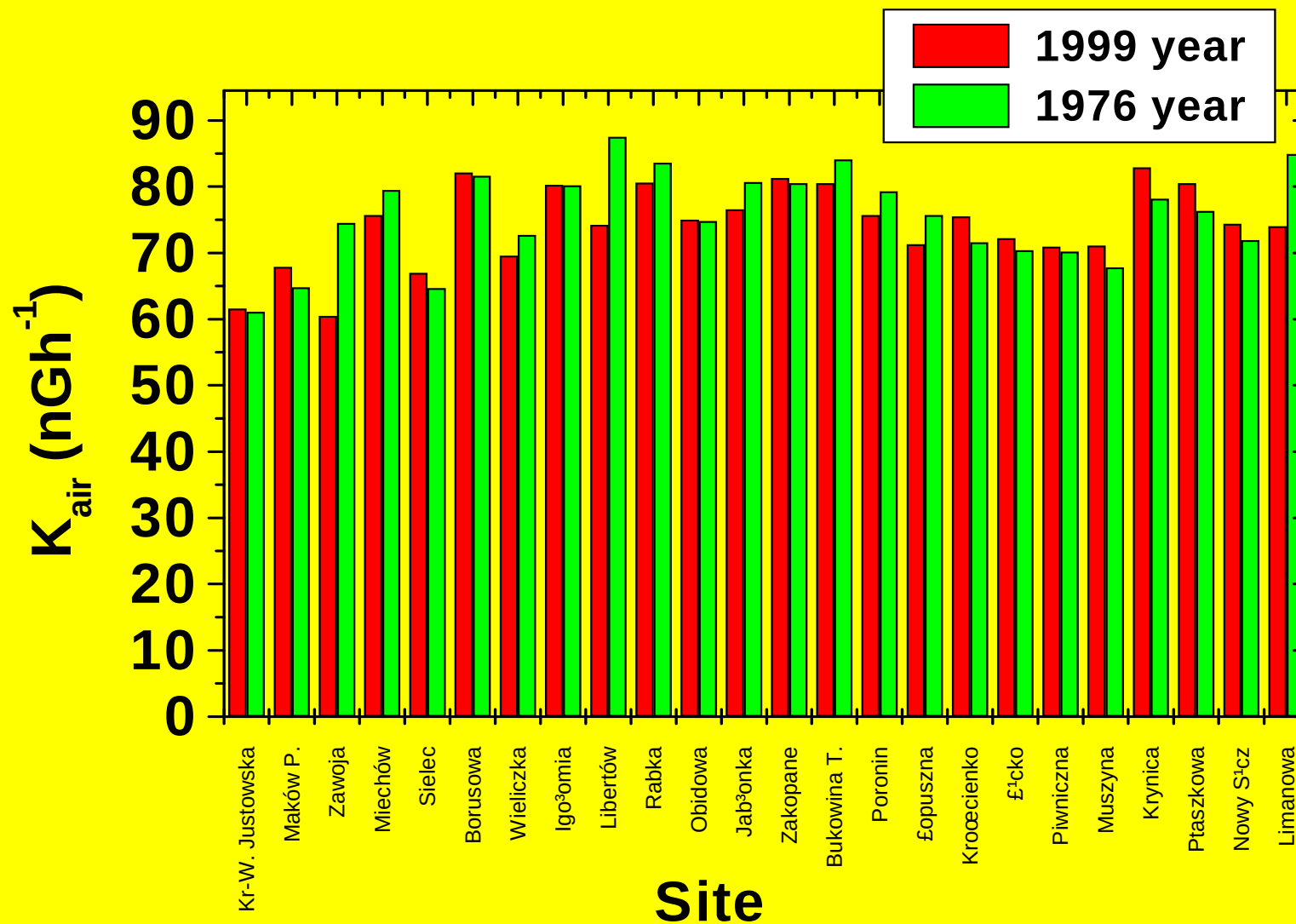
KWARTALNE POMIARY MOCY DAWEK NA TERENIE IFJ PAN Z UŻYCIEM DETEKTORÓW TLD

Pomieszczenie cyklotronu

M. Budzanowski, P. Olko, B. Obryk, E. Ryba i A. Nowak *Long-term environmental monitoring based on MTS-N (LiF:Mg,Ti) and MCP-N (LiF:Mg,Cu,P) Thermoluminescent Detectors, Radiat. Measurements 38, (2004) 821-824*

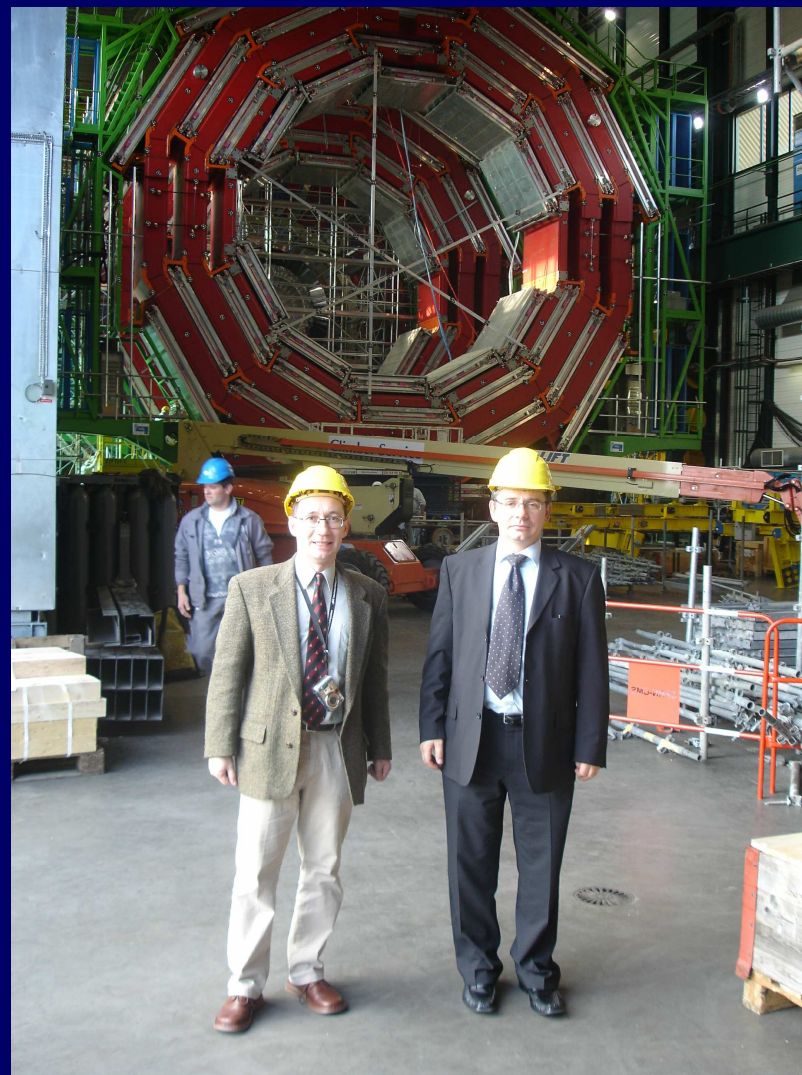
MAŁOPOLSKA PRZED I PO CZARNOBYLU

M. Budzanowski, P. Olko, E. Ryba i U. Woźnicka, *A System for Rapid Large-Area Monitoring of Gamma Dose Rates in the Environment Based on MCP-N (LiF:Mg,Cu,P) TL Detectors*, Radiat. Prot. Dosim. Vol. 101, Nos. 1-4, pp. 205-209 (2002)

POMIARY ŚRODOWISKOWE W CERN'ie

Od 2006 r. ruszają pomiary

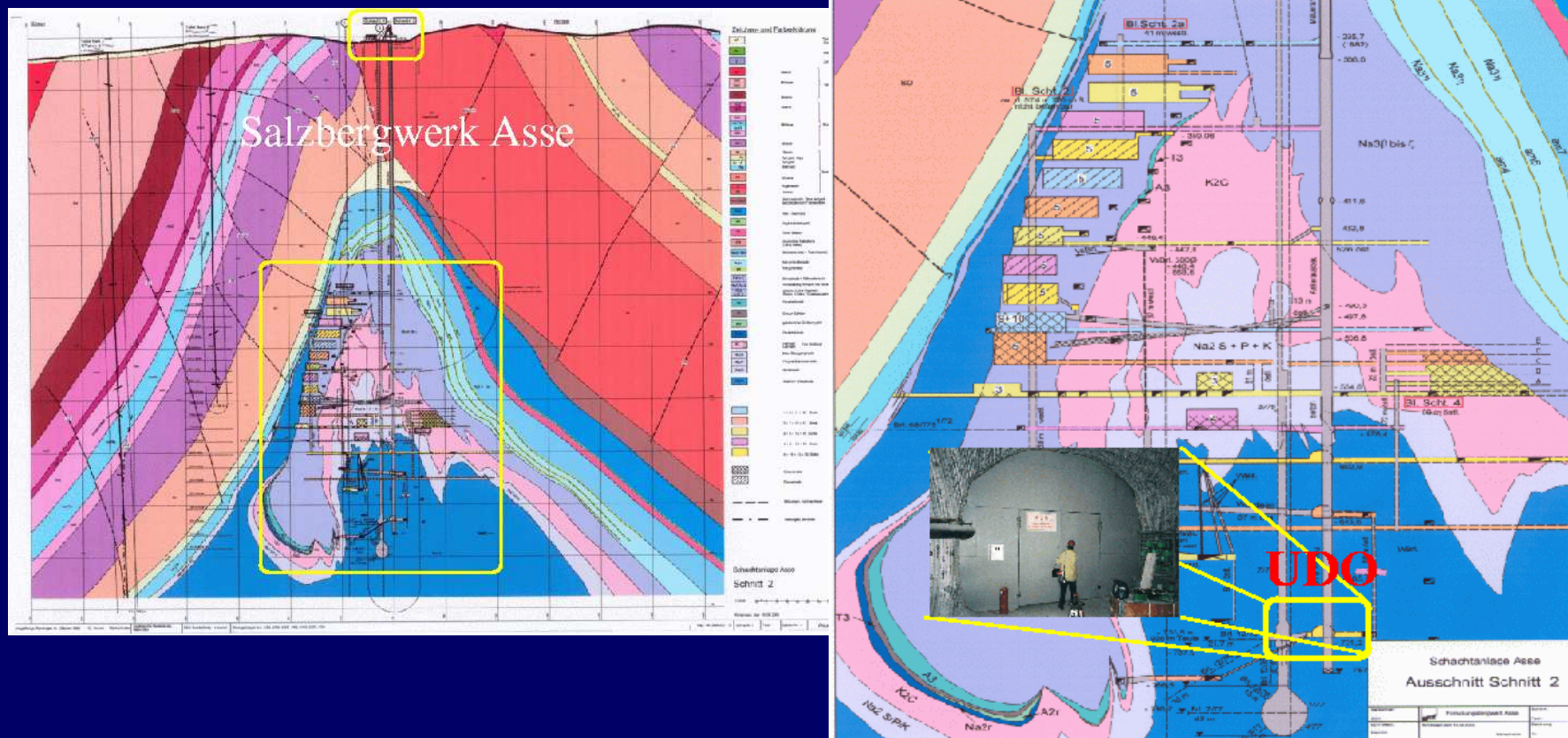
Kontrakt z IFJ PAN na 3+2 lata, ok. 600 punktów pomiarowych

POMIARY W KOPALNIACH

POMIARY w KOPALNII ASSE

Zbadano bieg własny detektorów, który jest na poziomie 1,1 mSv/h czyli 70 razy mniejszy niż tło na powierzchni ziemi

Budzanowski M., Burgkhardt B., Olko P., Peßara W., Waligórski M.P.R. Long-term investigation on self-irradiation and sensitivity to cosmic rays of TL detectors types TLD-200, TLD-700, MCP-N and new phosphate glass dosimeters. Radiat.Prot.Dosim. 66:135-138, 1996

POMIARY w POLKOWICACH (KGHM)

Czerwiec 2005 - przygotowanie

Portret zespołu IFJ PAN i UŚ

Listopad 2005 – odczyt TLD

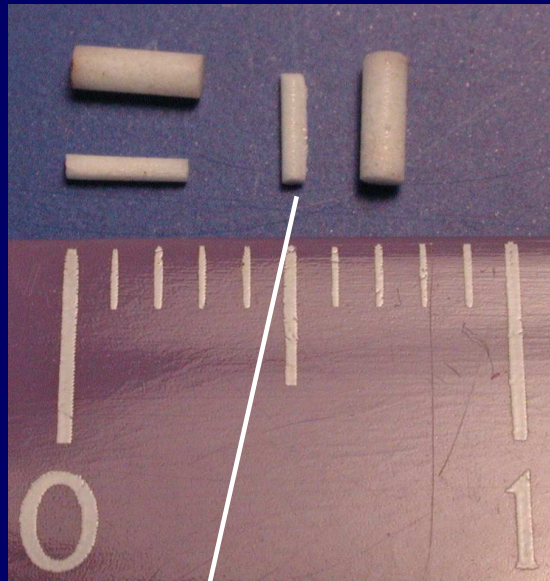
**Zmierzone moc kermy = 1,8 nGy/h
Jest miejsce niskotłowe w Polsce**

ZASTOSOWANIA KLINICZNE

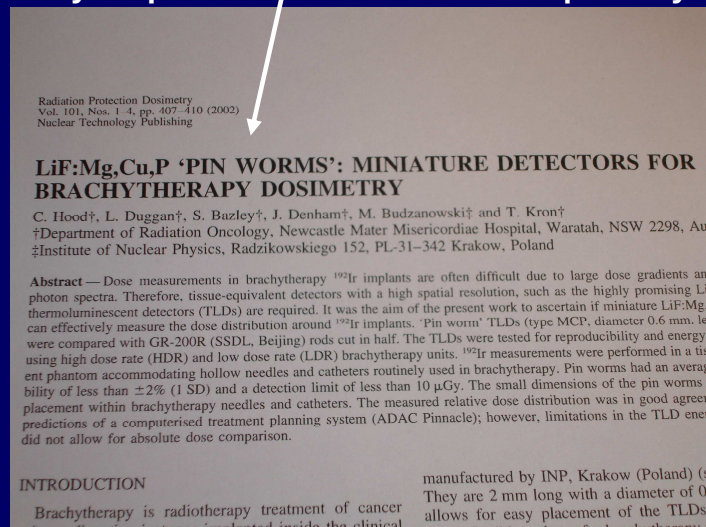

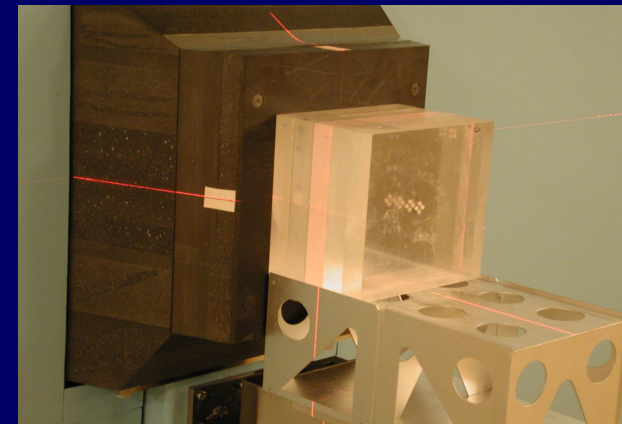
MINIATUROWE DETEKTORY w RADIOTERAPII

Miniaturowe vel „owsiki” (fi0,5mmx3mm) detektory z LiF:Mg,Cu,P oficjalnie stosowane w potwierdzaniu dawek w brachyterapii nowotworów ślinianek i prostaty w Australii

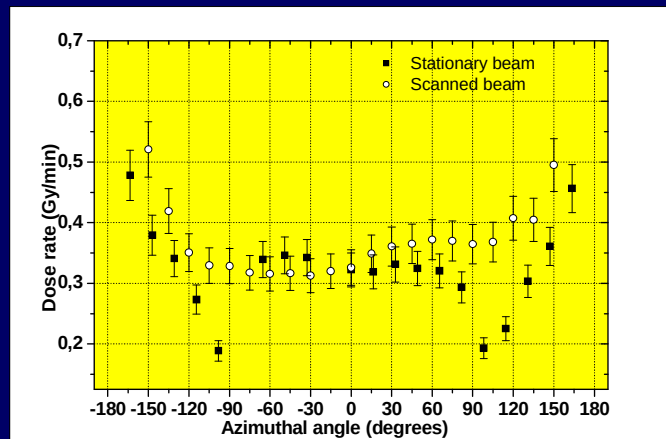
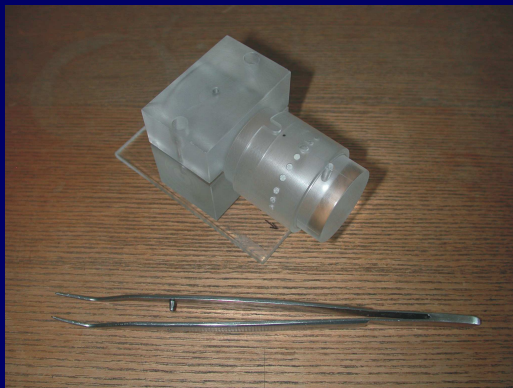
Miniaturowe (fi2mm) detektory z $^6\text{LiF:Mg,Ti}$

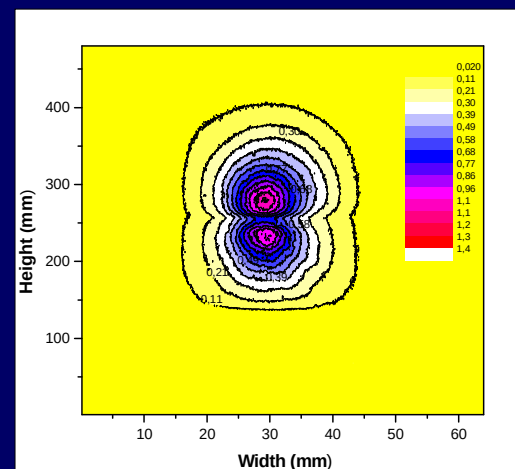
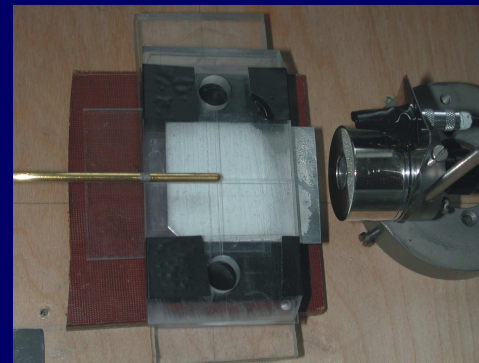
Badanie rozkładu dawki w fantomie głowy na stanowisku do terapii neutronowej w Studsvik

P. Bilski, M. Budzanowski, E. Ochab, P. Olko i Ł. Czopyk
Dosimetry of BNCT Beams with Novel Thermoluminescent Detectors
Radiat. Prot. Dosim. (2004), Vol. 110, pp 623-626

MINIATUROWE DETEKTORY W RADIOTERAPII

Miniaturowe detektory z LiF:Mg,Cu,P w pomiarze rozkładu dawki wokół „igły fotonowej” z IPJ, zdjęcie fantomu i wyniki.

Cienkowarstwowe detektory z LiF:Mg,Cu,P w pomiarze rozkładu dawki wokół „igły fotonowej” z IPJ, zdjęcie układu pomiarowego oraz wyniki.

PODSUMOWANIE

DOKĄD ZMIERZA DOZYMETRIA TERMOLUMINESCENCYJNA ?

**W DOBRYM
KIERUNKU**

- ☒ zorganizowano najnowocześniejsze laboratorium w Polsce
- ☒ uzyskano FS na rozwój dozymetrii TL ok. 1,6 mln zł
- ☒ prowadzi się wiele prac badawczych z dziedziny TL - granty
- ☒ stosuje się w pomiarach niskotłowych (kopalnie)
- ☒ stosuje się w pomiarach terapeutycznych
- ☒ stosuje się w CERN (trudne pola prom.)
- ☒ stosuje się na pokładzie samolotów (trudne pola pom.)
- ☒ stosuje się w kosmosie (trudne pola prom.)